

Välkommen

Kära vänner !

Varje möte med historien, arkitekturen och konstverken i det före detta cisterciensiska abbottdömmet i Łąd lämnar ett oförglömligt spår hos besökarna.

Denna plats styrka ligger i skönheten hos de konstverk som här finns bevarade. De är frukten av en djup tro och kärlek till skönheten hos konstmecenaterna, arkitekterna, byggnadsmästarna, artisterna, men framförallt abbottdömmets invånare: cistercienserna, kapucinerna, de sekulära prästerna, salesianerna och de präster som var internerade i klostrets murar under det senaste kriget.

Salianerna- de nuvarande invånarna i Łąds abbottdöme hoppas att denna sida kommer att för Er vara ett värdefullt minne av en andlig upplevelse.

Salianerna Don Boscos

Łąd klostrets historia

Trots att Łąd är ett litet samhälle, var det känt redan under 700-talet, tack vare det att det i Łąd fanns en *gród* (slavisk fortifierad borg-stad, „köping,) men om dess storhetstid kan man tala om först efter Herrens År 1175. Detta år, enligt prins Mieszko den gamles fundaktionsakt, bosatte sig cisterciensiska munkar från klostret i Łekno i Łąd. Munkarna från klostret i Łekno, som är det historiskt äldsta cistercienska klostret i Polen, kom ursprungligen från abbottdömmet i Altenberg utanför Köln, Tyskland. År 1191, troligtvis av ekonomiska skäl, stängdes abbottdömmet i Łąd. Efter att prins Mieszko själv intervenierade hos Cistercienserordens Generalkapitel i Citeaux, Frankrike, kunde munkarna återvända till Łąd 1193 och påbörjade utvidgningen av klostret. Under slutet av 1100-talet och början på 1200-talet påbörjade de byggnationen av den romanska kyrkan.

Efter en period av lugn och dynamisk tillväxt under 1200-talet, utbröt inbördeskriget i Polen, i och med successionsstrider om den polska kungatronen mellan de polska furstarna efter Przemysł II. Även klostret delade Wielkopolska områdets öde och den materiella storheten i en stor del av klosterbebyggelserna förföll. Under första hälften av 1300-talet kom starosten av Wielkopolska, Wierzbęta av Paniewic, till klostrets hjälp. Han fick stöd hos Kung Kazimierz den Store och Wielkopolskas adel till att återbygga klostret i Łąd och dess forna storhet. Tack vare hans mecenat lyckades man renovera och utbygga klostret ytterligare.

För klostret påbörjades en ny storhetstid. Under 1400-talet hade abbottdömmet i sitt beneficium 53 byar och 3 städer under sig. Lugnet blev återigen bestört på grund av religiösa och nationella konflikter under 1500-talet, som hade sitt ursprung i reformationen och processen av „polonisering“ av de polska klostren, av vilka många fortfarande var dominerade av utländska kyrkomän. Den polska riksdagen införde en lag att alla abbotar i de polska abbottdömena skall

vara polacker-adelsmän, vilket blev en orsak till nationella spänningar i klostret i Łąd, där munkarna från Tyskland sedan flera sekel tillbaka dominerade. Slutligen blev de tyska munkarna i Łąd anklagade för att sympatisera med den protestantiska reformationen, vilket medförde att alla de tyskättade munkarna lämnade Łąd 1553 och begav sig till klostret i Henryków I Śląsk (Schleisen).

Klostrets förste äkta polske abbot blev Jan Wysocki (1560-1568). Under 1600-talet påbörjade abbot Jan Zapolski (1644-1689) en genombyggnad av klosterkyrkan i barockstil. Arkitekterna – Tommaso Poncino, Jan Koński och Giorgio Catenazzi – rev ned större delen av den gamla romanska kyrkan och byggde på den gamla kyrkans fundament nya kyrkomurar i barockstil. Dessa arkitekter hann endast bygga den nuvarande östra delen av Kyrkan.

Under 1700-talet upplevde klostret sin ytterst största blomstringstid under abbot Mikołaj Antoni Łukomski (1697-1750), en stor konstmecenat och reformator av de polska cistercienserklostren. Under hans regeringstid fortsatte den italienske arkitekten Pompeo Ferrari, sedan 1728, byggnationen av den nya barockkyrkan och utbyggnaden av klostret. Interiören ombesörjdes av målarna- Georg Wilhelm Neuherz, Adam Swach, F.L. Raedtke, samt gravörerna och skulptörerna- Bartłomiej Adrian, Ernst Broger och Jan Erntygeler samt orgelmästaren- Józef Koegler. Ärkebiskopen Krzysztof Antoni Szembek av Gniezno invigde den ombyggda kyrkan 21 juli 1743. Klostrets blomstringstid sammanföll i och med att Polen slutligen förlorat sin självständighet och Łąd blev en del av det område som ockuperades av Preussarna. Preussarna plundrade klostret 1796 frantog klostret dess mark. 1819 blev Łąd en del av det så kallade „Polska kungadömmet“, som i praktiken var styrt av ryssarna. Under påtryckningar från Tsarregeringen var Ärkebiskopen av Warszawa Franciszek Skarbek-Malczewski tvungen att förklara kasation (stängning av klostret). De äldsta munkarna fick tillåtelse att vara kvar i klostret, medan de yngre munkarna var tvugna att lämna klostret och det blev även förbjudet att ta emot nya kandidater till klostret.

År 1822 gick klosterområdet över i Greve Waclaw Gutakowski' s ägor. För att rädda klostret lyckades han övertyga de ryska myndigheterna att överlåta klostret till kapucinererna, en gren av franciskanerna. De bosatte sig i Łąd 1850 och påbörjade en renovering av kyrkan och klostret (till stor del tack vare gåvor från Warszawas invånare). 1855 avslutade man renoveringsarbetet. Kapucinernas fruktsamma vistelse i Łąd varade endast i fjorton år. År 1863 engagerade sig munkarna, genom kärlek till hemlandet, på januariupprorets sida. De gömde i klostret fader Maksymilian Tarejwo, en kapucin som tjänstgjorde som upprorsmännens kapelan. De skyddade denne kapucinmunk fram till april 1864 då han arresterades. Ryssarna hängde fader Maksymilian Tarejwo på torget i Konin, medan de övriga munkarna blev förvisade till Sibirien och föreståndare Berg stängde klostret.

1888 köpte Biskop Aleksander Bereśniewicz från Włocławek klosterområdet och inrättade år 1890 en församling i Łąd som ombesörjdes av vanliga stiftspräster.

År 1918, när Polen återfick sin självständighet sökte man efter nya invånare i klostret som skulle kunna återföra det till dess gamla glans. Tack vare medling av fader Franciszek Szydłowski, kyrkoherden i Słupca, lyckades Biskopen av Włocławek Stanisław Zdzitowiecki överlämna klosterobjektet till det Salesianska Ordenssällskapet år 1921. Salesianerna inrättade i klostret ett lägre seminarium och påbörjade renoveringen av det till stor del förfallna

klosterområdet, och återupprättandet av dess gamla och ärevärdiga skönhet samtidigt som de adapterade och moderniserade vissa utrymmen för sina pedagogiska behov.

Det lägre prästseminariet (klosterskolan för pojkar i gymnasieålder), som drevs av salesianerna utvecklades mycket fruktsamt fram till andra världskrigets utbrott. 1939 inrättade nazisterna, inom ramen för exterminering av det polska folket, i klostret ett fångeläger för polska präster. Härifrån transporterades sedan prästerna vidare till koncentrationsläger. Fram till 1941 var 152 präster, både stiftspräster och munkar/ordensmän, fängslade här, bland dem Salige biskopen Michał Kozal (som led martyrdöden i koncentrationslägret Dachau och saligförklarades av Påven Johannes Paulus II 1987) Efter lägreets upplösande inrättades i klostren en anstalt av Hitlerjugend.

Salesianerna återvände till klostret efter krigets slut, 1945, och reaktiverade det lägre seminariet. Undervisningen kunde fortsätta ostört endast fram till 1952, då polska folkrepublikens kommunistiska regering förbjöd kyrkan att driva skolor och tvingade salesianerna att stänga skolan. För att rädda klostret från att gå över i statliga händer öppnade salesianerna ett högre teologiskt seminarium för utbildning av salesianska kandidater till prästerskapet.. År 2002 firade seminariet sitt femtioårs jubileum.

Seminarier

Vårdarna för klostret i Łąd är idag Salesianska Sällskapets högre andliga prästseminarium. De före detta cisterciensiska klostermurarna tjänar idag som en plats av förberedelse av unga salesianmunkar till prästerskapet och till att uppta själavård och pedagogiskt arbete bland ungdomar i den helige Johannes Boscos anda i församlingar och skolor i Polen samt i missionsländerna. Under seminariets femtioåriga verksamhet har man utbildat nästan 600 nya präster.

I Łąd gör man allt för att ge prästkandidaterna sådana förhållanden som gynnar deras mänskliga utveckling, djupare kännedom av det salesianska karismatet samt andliga tillväxt. Deras intellektuella förberedelse genomgår inom ramen av sexåriga filosofiskt-teologiska studier. Seminariets absolventer avslutar sina studier med en magistersavhandling från det teologiska fakultetet vid Kardinal Stefan Wyszyński Universitetet i Warszawa, det universitet med vilket seminariet har vetenskapligt samarbete.

Den salesianska kallelens pastoral-pedagogiska karaktär kräver att ge de salesianska seminaristerna även den praktiska förberedelse som krävs. Därför genomgår de också en vanligtvis tvåårig pastoral- pedagogisk praktik, mellan de filosofiska studierna (2 år) och före påbörjandet av de teologiska (4 år), i ett av ordens hem i Polen, samt arbetar med ungdomar inom ramen för de grupper och ungdomsrörelser som finns vid seminariet samt oratoriet (ungdomscentret) som befinner sig intill klostret i Łąd. En viktig form av praktisk själavård är även „ Herrens Lidande“ mysterium, (Mysterium „ *Męki Pańskie*“), dvs. det passionsspel som utförs av seminaristerna varje år under den stora fastans tid.

Den salesianska seminariegemenskapen i Łąd försöker att leva och arbeta i en familjeanda, den anda som var så viktig för vår grundare Don Bosco.

Salesianerna är måna om att bygga varma och glädjefulla relationer mellan varandra och med vår närmaste omgivning. I seminariets dagliga program finns det alltid tid reserverad till för bön,

både gemensam och individuell. Den Heliga Mässan, Tideböerna, Botens Sakrament och andlig vägledning, föreläsningar, personlig studietid, gemensam rekreation (fritid), sport, sång, fysiskt arbete och vila, allt detta är viktiga komponenter som utgör den dagliga rytmen i vår gemenskap i Łąd. Om du vill veta mer om salesianernas verksamhet bland ungdomar i Stockholm klicka **HÄR**. (pod „**HÄR**” adres: www.oratorium.nu/se/index.htm)

Kyrkan

Under sekelskiftet mellan 1100 och 1200-talet byggde de tyska cistercienserna den romanska kyrkan som utbyggdes under hälften av 1400-talet genom Wierzbięta z Paniewic' s foundation. Troligtvis var det en ennavsbyggnad med transept, två sidokapell i varje flygell och ett presbyterium med en absid. Under åren 1651- 1652 rivs den gamla kyrkan ner nästan fullständigt av arkitekten Tommaso Poncino. Hans eftertradare Giorgio Catenazzi och Jan Konski bygger på den romansk-gotiska kyrkans fundament upp en ny kyrka i barockstil. De bygger upp koret och en kupol.

Under andra hälften av 1600-talet blir presbyteriets tak och transepten betäckta med rik dekoration med växtmotiv, putter, kartuser och musslor. Taket är berikat med fresker som är inkomponerade i den stiukatoriska dekorationen. De äldsta (14) från andra hälften av 1600-talet har vissa drag av manierism, och föreställer passionsscener: Kristus inför domstolen, Kristus bär korset, Korsfästelsen, Begråtningen, samt Uppståndelsen och Himmelsfärden. Detta tema upprepas också i den cyckel av medaljonger som är inkomponerade i gziemsens stukateri. Målningarnas författare har endast undertecknat sig med initialerna W. C. M.

Polikromin i den lilla kupolen föreställer helgonen som tillbeder Den Allraheligaste Treenigheten, nedanför ser vi i varje horn runt kupolen fore presbyteriet forestallningar av de fyra evangelisterna. Dessa anses vara målaren Swachs första målningar i klostret i Łąd, från år 1711. Från denna tid är även sex scener föreställande den helige Bernhard av Clairvaux liv, inkomponerade i det södra transeptets polikromi. De föreställer helgonet som en mystiker, en munk väldigt invrig om sin orden, men även som en politiker och diplomat. På transpetets östra vägg i den arkadiska naven finner vi den helige Franciskus av Assisi' s altare. Ursprungligen var detta den helige Benedictus altare. Altaret var funderat i andra hälften av 1600-talet av Abbot Łukomski. I „kartusen“ kann vi se hans släktvapen. Över altaret finns en bild av den heliga Scholastica, helige Benedictus syster, från 1600-talet. Den nuvarande bilden av den helige Franciskus härstammar från 1852, dvs. från den tid då Franciskus andliga söner- de mindre bröderna kapucinerna var klostrets invånare.

Polkromin i transeptets tak, målad av F. L. Raedtke under första halften av 1700-talet ansluter till det teologiskt-ascetiska programmet i altaren i denna del av kyrkan. Vänster om presbyteriet och huvudaltaret finner vi Guds Moder av Częstochowa, Polens Drottning, altare. Över altaret och Guds Moder av Częstochowas Ikon finner vi tre kvater tillagnade Mariakulten. De föreställer:

Guds Moder Cistercienserordens beskydderska, Guds Moder Klosters beskydderska, Guds Moder lekfolkets beskydderska.

De kvarvarande tre kvaternen visar den heliga Ursula som den goda dödens skyddshelgon. Den heliga Ursula som följer en döende- i sidofreskerna- samt i centrum „ de kloka och okloka jungfruarna“ (Markus 25,1-13), en symbol av vaka och beredighet på mötet med Gud.

Den Heliga Ursulas altare, i trä, upptar den större delen av väggen i det norra transeptet. Den består av tre kondignationer och utfördes 1720 av samma artister som ansvarade för utförandet av huvudaltaret. Polikromin imiterar marmor. Den Heliga Ursula och hennes följeslagerskors relikier hämtades från Köln till Łąd år 1263.

Vid navens östra filarer finns två kompositoriskt symmetriska altare från andra hälften av 1700-talet tillägnade martyrer och helgon: den heliga Barbara, den heliga Florian, den helige Sebastian på ena sidan, samt den helige Antonius, den helige Wojciech, den helige Stanisław, på den andra sidan.

En underbar „kartus“ är även bevarad i portalen som pryder kyrkans fasad och på den det adliga släktvapnet Szeliga och en inskription, vars sanning bekräftas av seklen, „ *Ewig kommer den underbare Łukomskis ära att vara. Hans otroliga verk kommer att bestå, och motstå åldrandet*“

Huvudaltaret är invigd till Jungfru Maria de troendes hjälp. Altaret tillverkades 1721 i Głogow i Śląsk (Schleisen) av Ernst Broger och Jan Erntygeler. Altarets statyer foreställer Cistercienserordens helgon.

Under åren 1728-1730 byggde Pompeo Ferrari kyrkans huvudnav och täckte den med en 38 meters kupol uppbyggd på filarer som är uppdelade i åtta fält. Under de nästkommande åren målade Georg Wilhelm Neuherz, en målare från Schleisen, polikromin efter ett program som författats av självaste abbot Łukomski. Den föreställer klostret och kyrkan i Łąd som ett *Domus Sapientiae* – den Gudomliga Visdomens Hus. Den stora kupolens fresker framställer i bildspråk den eftertridentinska visionen av Kyrkan som triumferar över irrlärorna och det onda genom den Gudomliga Visdomens och försynens närvaro. Inspirerad av ordspråksboken 9:1-2, framställde Łukomski Kyrkan som Vishetens Hus, uppbyggd på sju kolumner, och kyrkans kolumner är de sju mest framstående kyrkofäderna. De är framställda på kupolens sju fält: Hieronymus, Gregorius den Store, Bonaventura, Bernhard av Clairvaux, Thomas Aquinas, Augustinus, Ambrosius. Den centrala fresken över arkaden framställer en allegori av Kyrkan i form av en triumfbåge genom vilken de troende går in till himmelen ledda av Guds visdom.

Orgeln

Huvudnaven i kyrkan i Łąd blev en akustiskt idealisk plats för detta tjugoljuds instrument. Instrumentet är byggt av en av klostrets invånare, den cisterciensiske munkbrodern, mästare Josef Kogler. Orgeln talade för första gången med sitt underbara ljud under Julen 1743. Den fascinerar inte bara med sitt ljud, men även med skönheten i dess skulptoriska dekoration. Här finns azurfärgade akantlöv och figurer föreställande musikaliska änglar, kung David och den heliga Cecilia, musikens skyddshelgon.

Koeglens orgel har flera gånger varit renoverat. Preussarna gjorde de största förstörelserna på denna orgel, när de beställde instrumentet av dess blåspisar. Dess originella prospekt har dock blivit bevarat. Först vid generalrenoveringen, som avslutades 2002 återgavs detta instrument dess ursprungliga cisterciensiska stil och barockglans.

Klostret

Helige Jakob Apostelns Oratorium

Klostrets dyrbaraste skatt är den helige Jakob apostelns kapell (oratorium, böneplats). Kapellets polikromi (från omkring 1372) är ett levande dokument från abbotdömmets utbyggnadstid under 1300-talet och är en åminnelse av klostrets välgörare, personer och slaktvapen, samt återger dåtidens ridderligt-hovliga atmosfär. Freskernas författare är en anonym artist- troligtvis en cisterciensermunk, vars stil hämtar sin inspiration från Kölns artistiska krets och från det tjeckiska miniatyrmåleriet.

Kompositionsprogrammet är underordnat fundationscenen (södra väggen).

I S:t Jakobs närvaro (S:t Jakob klädd i pilgrimsdrakt) knäböjer Wierzbicka med sin familj, över honom hans slaktvapen Niesobja. Mot honom knäböjer klostrets munkar. Den dåvarande polska kungamaktens vapen, Piastörnen, symboliserar Konung Kazimierz den Stores makt och hans deltagande i fundationen av detta kloster.

På den nedre delen av oratoriets södra vägg ser man den dåvarande Wielkopolska adelns och riddarsläkternas slaktvapen, vapen på de släkter som deltog i fundationen.

På freskerna kan man se tydliga spår av hovlig riddarett (tex. Guds Moder Maria klädd i kläder som bars av dåtidens hovdamer !), särskilt i scenen med de Tre vise människors tillbedjan (högra väggen), en scen full av realism.

Jakobsoratoriets fresker tillhör de idag bäst bevarade och mest dyrbara minnesmärkena av den medeltida konsten i Polen.

Abbotssalen

På första våningen i klostrets södra flygel befinner sig den så kallade abbotssalen. Efter klostrets barockisering övertog denna sal Capitulariets funktion. Freskernas författare i detta rum är Adam Swach, som målade dem under sommaren 1722. På taket finner vi en fresk som täcker salens hela tak. Målaren behövde endast 34 dagar för att måla den.

I centrum av denna stora fresk från 1722 placerade Adam Swach en trång port genom vilken man går in till himmelen. På den västra sidan ser vi Kristus som bär sitt kors. Efter honom följer en grupp av hans efterföljare, människor av olika stånd, helgon, mestadels kyrkomän, munkar och nunnor. Det är dessa människor som modigt bär sitt kors av lidande och vardagens bördor. Tack vare detta når de frälsningens glädje. Vid det kors som bärs av S:t Franciskus av Assisi, i det vänstra nedre hörnet av fresken, kan vi se franciskanen Adam Swach som avbildat sitt

självpportrett. På östra sidan av porten kan vi se dödssynderna personifierade: mord, högmod, girighet, avgudadyrkan, dryckenskap. De bär inte sina kors, och innan de når fram till porten, blir de uppslukade av fördörelsens eld.

Under denna fresk, kan vi se, runt hela salen, porträtt av Łąds 35 abbotar samt Prins Mieszko den gamle. Abbot Łukomski's tanke med att här visa de abbotar som regerade i Łąd före honom, var att föreviga sina företrädares personer samt påminna om abbotdömmets flera sekel gamla historia och tradition.